

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalar

I bab. Umumy düzgünler

1. Şu Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalar (mundan beýläk-Talapnamalar) “Maglumat we ony goramak hakynda”, “Türkmenistanda Internet torunyň ösüşini we internet-hyzmatlaryny etmegi hukuk taýdan düzgünleşdirmek hakynda”, “Şahsy durmuş barada maglumat we ony goramak hakynda”, “Kiberhowpsuzlyk hakynda”, „Elektron resminama, elektron resminama dolanyşygy we sanly hyzmatlar hakynda” Türkmenistanyň kanunlaryna we Türkmenistanyň Prezidentiniň, Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň Belent Serkerdebaşysynyň 2017-nji ýylyň 3-nji aprelinde çykaran 135-nji karary bilen tassyklanylýan Türkmenistanyň döwlet maglumat ulgamlaryndaky maglumaty goramak hakynda Düzgünnama, Türkmenistanyň Prezidentiniň 2020-nji ýylyň 27-nji awgustynda çykaran 1864-nji kararyna laýyklykda işlenip taýýarlanylýdy hem-de awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamyny döretmegiň bir bitewi tehniki talapnamalary kesgitleýär.

2. Şu Talapnamalar ministrlkler, pudaklaýyn dolandyryş edaralary we olaryň ulgamyna girýän kärhanalar, edaralar, guramalar hem-de ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary tarapyndan ýerine ýetirilmäge degişlidir.

3. Şu Talapnamalarda ulanylýan esasy düşüňjeler:

1) autentifikasiýa - ulanyjy tarapyndan berlen barabarlaýjynyň hakykylygynyň barlagy;

2) awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy (mundan beýläk-Ulgam) - ähli maglumatlary öz içinde elektron görnüşinde jemleýän maglumatlar ulgamy;

3) elektron hyzmatlaryň döwlet portaly - elektron görnüşinde döwlet edarasynyň hyzmatlaryndan peýdalanmaga mümkinçilik berýän resmi saýt;

4) elektron hyzmatlaryň döwlet portalynyň tehniki operatory - elektron hyzmatlaryň döwlet portalynyň işjeňligini dolandyrýan ýuridik şahs;

5) elektron maglumat - maglumat tehnologiýalarynda döredilen we sanly görnüşde berlen maglumat;

6) elektron maglumat binýatlaryny dolandyrmak ulgamy (mundan beýläk-EMBDU) - elektron maglumatlary dolandyrmak, saklamak, ugratmak we gaýtadan işlemek bilen baglanyşykly amallary awtomatlaşdyrmak üçin niýetlenen, ýöriteleşdirilen programma üpjünçilikleri, maglumat binýatlary we ulgam enjamlary arkaly maglumatlary gaýtadan işlemäge mümkinçilik berýän hereketleriň yzygiderlilikligi;

7) elektron maglumat ulgamy - elektron maglumatlary döretmek, işläp taýýarlamak, ibermek, bermek, almak, saklamak, peýdalanmak, goramak, täzelemek, gözlemek, ýygnamak, ýaýratmak, gabamak we ýok etmek üçin ulanylýan enjamlaryň, programma, programma-enjamlaryň serişdeleriniň, usullaryň we iş amallarynyň jemi;

8) elektron sanly gol - elektron sanly goluň şahsy açaryndan peýdalanyp, deslapky maglumatlary belli bir kriptografik özgertmegiň netijesinde alnan we elektron sanly goluň açyk açaryndan peýdalanýlanda, şol maglumatlaryň deňşililigini, hakykylygyny hem-de bitewüligini tassyklamaga mümkinçilik berýän, elektron resminamanyň rekwiziti bolup durýan elektron sanly nyşanlaryň yzygiderliligi;

9) enjam we programma üpjünçilik toplumu - belli bir buýruklar toplumyndan (görkezmeler toplumu) kody ýerine ýetirmek bilen dolandyrylýan çylşyrymly ulgam üçin algoritmi düşünjesiniň tehniki çözüdi;

10) gözegçilik merkezi – kiberhowpsuzlygy üpjün etmek boýunça ygtyýarlyklaryny amala aşyýan subýektleriň ählisinde döredilýän, maglumat howpsuzlygyny üpjün etmek üçin niýetlenen guramaçylyk çäreleriniň, goragyň tehniki serişdeleriniň, şeýle hem ýörite hünärmenleriň jemi;

11) hyzmatlary ulanyjy - elektron hyzmatlarynyň döwlet portalynyň üsti bilen döwlet hyzmatlary üçin ýüz tutýan fiziki we ýuridik şahslar;

12) hyzmaty ýerine ýetiriji - ilata döwlet we jemgyýetçilik hyzmatlaryny üpjün edýän döwlet edarasy;

13) kiçi ulgam (podсистема ýa-da ulgamça) – esasy ulgamyň kesgitli funksiýasyny amala aşyrmak üçin niýetlenen bir iş bölegi;

14) pudagara elektron maglumat alyş-çalyş ulgamy - (mundan beýläk - PEMU) ähli döwlet edaralarynyň awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamynyň ýeke-täk bir bitewi awtomatlaşdyrylan elektron maglumatlar binýatlar ulgamynyň gurşawyna birikmegini üpjün edýän ulgam;

15) awtorizasiýa - belli bir adama ýa-da adamlaryň toparyna kesgitlenen hereketleri ýerine ýetirmäge berlen hukuk. Şeýle hem, bu hereketleri ýerine ýetirmäge synanyşyk edilende berlen hukuklaryň barlanmagy (tassyklanmagy);

16) ulanyjynyň hereketlerinde ulgamyň reagirlenmegi - bu ulanyjynyň ulgamy ýa-da hyzmaty ulanmagynyň ýa-da ýakyn wagtda ulanylmagynyň netijesinde ulgamda ýüze çykýan awtomatik düşünjesi we jogap.

II bab. Ulgamyň gurluşyna hem-de işjeňligine bildirilýän talaplar

4. Ulgamyň gurluşy aşakda görkezilen kiçi ulgamlardan ybarat:

1) Ulgama giriş hukuklaryny kesgitleýän we administrirleýän kiçi ulgamy-dürli ulanyjylar üçin giriş hukuklaryny Ulgamyň işleýşine görä tapawutlandyrmaga, ulanyjylary hasaba almaga, gadagan etmäge (bloklamaga) mümkinçilik berýän funksiýalary öz içinde saklamalydyr;

2) Ulgamyň programma üpjünçiliklerini administrirleýän kiçi ulgamy - programma üpjünçilikleriniň maglumatlaryny redaktirlemäge, şeýle hem, onuň

sazlamalaryny üýtgetmäge mümkinçilik berýän funksiýalary öz içinde saklamalydyr;

3) Ulgamdaky amalary we hadysalary (hereketleriň gündeligini) hasaba alýan kiçi ulgamy-log ýazgylarynyň alynmagy esasynda ulgamdaky ähli amalary, ulgamda ýüze çykan hadysalary hasaba almak, olary žurnallar boýunça jemlemek, gündeligini ýöretmek we olary seljermek mümkinçiliklerini öz içinde saklamalydyr;

4) döwlet edarasynyň Ulgamyndaky, elektron döwlet hyzmatlarynyň kiçi ulgamy-elektron görnüşindäki döwlet hyzmatlarynyň bellenen tertibindäki (standart) modullaryny öz içinde jemlemelidir;

5) daşky programma üpjünçilikleri, birleşdirýän (integrirleýän) kiçi ulgamy - dürli görnüşdäki (formatdaky) daşyndan gelýän elektron maglumatlary, döwlet edaralarynyň awtomatlaşdyrylan ulgamlaryna bellenen görnüşde (formatda) ýüklemek mümkinçiligini berýän funksiýalary öz içinde saklamalydyr;

6) seljeriş hasabatlaryny emele getirýän kiçi ulgamy - toplanýan maglumatlaryň esasynda hasabatlary emele getirmäge mümkinçilik berýän funksiýalary öz içinde saklamalydyr;

7) Ulgamdaky maglumatlaryň kiçi ulgamy - Ulgamyň ulanyjylary tarapyndan girizilen merkezleşdirilen, düzümleşdirilen maglumatlaryň saklaýjysy bolmalydyr.

5. Kiçi ulgamlaryň arasynda maglumatlaryň alyş-çalşygy, maglumatlar binýadynda saklanýan maglumatlaryň derejesinde amala aşyrylmalydyr.

6. Döwlet edarasynyň ulgamy - ähli daşyndan gelýän maglumatlaryň görnüşini (formatyny) öz maglumatlar binýadyndaky maglumatlarynyň görnüşine öwürüp (konwertirläp) kabul etmek, şeýle hem agzalan tertipde maglumatlary ulgamdan daşyna ugratmak mümkinçilikleri göz önünde tutulan bolmalydyr.

7. Döwlet edarasynyň ulgamynda maglumatlaryň göwrüminiň artmagyna görä, onuň göwrümini giňeltmek we programma-enjamlaryň üpjünçiligini kämilleşdirmek mümkinçiligi göz önünde tutulan bolmalydyr.

III bap. Ulgam tarapyndan ýerine ýetirilýän işlere (wezipelere) bildirilýän talaplar

8. Ulgama giriş hukuklaryny kesgitleýän we administrirleýän kiçi ulgamda aşakda görkezilen funksiýalar göz önünde tutulan bolmalydyr:

1) Ulgamyň ulanyjylarynyň sanawyny ýöretmek (ulanyjylary goşmak, üýtgetmek, blokirmek, blokdan açmak);

2) Ulgama girmek üçin ulanyjylara açar sözüni (paroly) bellemek;

3) ulanyjylara Ulgamyň içinde amalary ýerine ýetirmek üçin giriş hukuklaryny kesgitlemek we olaryň ygtyýarlyklaryny bellemek;

4) Ulgamda işleýän ulanyjylaryň sanawyny seljermek;

5) Ulgamyň ulanyjylarynyň ygtyýarlyklarynyň çäklendirmesiniň taryhyny (log ýazgylaryny) seljermek;

6) Ulgamy dolandyrmakda super administratoryň hukuklarynyň tapawutlandyrylmagy hem-de agzalan ulgamyň böleklerini çyzgyda ýa-da surat görnüşinde beýan edip görkezmek;

7) Ulgamda super administratoryň kömegi arkaly iýerarhiýa usulynda toparlaýyn howpsuzlyk syýasatyny döretmek hem-de olary dolandyrmak;

9. Ulgamdaky programma üpjünçiliklerini administrirleýän kiçi ulgamyň esasy niýetlenişi - modullaryň işini sazlamak bolup durýar we onda aşakdaky görkezilen funksiýalar göz önünde tutulmalydyr:

- 1) Ulgamyň statistiki hasabatlaryny seljermek;
- 2) Ulgamyň senenamasyny ýöretmek;
- 3) Ulgamyň maglumatnamalaryny dolandyrmak;
- 4) Ulgamda resminamalaryň taýyn nusgalaryny (şablonlaryny) sazlamak;
- 5) Ulgamyň düzümini dolandyrmak.

10. Ulgamdaky amallary we hadysalary (hereketleriň gündeligini) hasaba alýan kiçi ulgamynda hasaba alnan amallaryň, Ulgamda bolup geçen hadysalaryň ýazgylaryny pozmak we üýtgetmek mümkinçilikleri bolmaly däldir we aşakdaky funksiýalary öz içinde saklamalydyr:

1) Ulgamda bolup geçen amallary (hereketleri) ýatda saklamak, şol sanda ulanyjylaryň, administratorlaryň ähli hereketlerini, maglumatlar binýadyna girizilýän üýtgeşmeleri saklamak;

2) Ulgamdaky ähli amallary (hereketleri) seljermek;

3) Ulgamyň žurnallarynyň içinden umumy maglumat gözlegini amala aşyrmak;

11. Döwlet edarasynyň Ulgamyndaky, elektron döwlet hyzmatlarynyň kiçi ulgamy - aşakda görkezilen modullar bilen üpjün edilmelidir:

- 1) arza moduly;
- 2) ylalaşmak moduly;
- 3) şertnama moduly;
- 4) hasaplama resminamalary moduly;
- 5) beýleki modullar.

12. Ministrlikler we pudaklaýyn dolandyryş edaralary we olaryň ulgamyna girýän kärhanalar, edaralar, guramalar hem-de ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýerli edaralary tarapyndan berilýän döwlet hyzmatlaryny almak üçin elektron hyzmatlarynyň döwlet portalynyň arza modulynda elektron arzany döretmek üçin «Arza moduly» atly şu Talapnamalaryň 1-nji goşundysynda görkezilen tertipde doldurylan bolmalydyr.

13. Elektron arzanyň erkin görnüşinde aýratynlyklary nazara almazdan berlen ýagdaýynda, bellige alyş belgisi her ýylyň başynda täzelenip, azyndan şu aşakdakylar görkezilen bolmalydyr:

- 1) sagat, minutlar, sekuntlar;
- 2) arza berijiniň ady (fiziki we ýuridik şahs);
- 3) peýdalanyljak döwlet hyzmatynyň ady;
- 4) fiziki we ýuridik şahsyň ýaşayan ýa-da ýerleşýän ýeriniň salgysy;
- 5) arza berijiniň habarlaşmak üçin maglumatlary.

14. Ylalaşmak moduly döwlet hyzmatlaryny bermegiň dowamynda, berilýän hyzmatlary ylalaşmak üçin niýetlenilip, ylalaşma resminamasynyň «Ylalaşyk moduly» atly şu Talapnamalaryň 2-nji goşundysynda görkezilen tertipde doldurylmagy göz önünde tutulmalydyr.

15. Şertnama modulynyň düzümi aşakda görkezilen funksiýalar boýunça ýerine ýetirilmelidir:

- 1) şertnamany we onuň gurluşyny resmileşdirmek;
- 2) üýtgetmeleri girizmek;
- 3) goşundylary boýunça;
- 4) tablisalar boýunça (tablisalaryň formaty we gurluşy);
- 5) shemalar boýunça (grafiki redaktory ulanmak).

Şertnamanyň düzümine degişli üýtgetmeleri girizmek üçin, bu modulyň beýleki elektron maglumat binýatlary we maglumatnamalary bilen özara maglumat alyş-çalşygyny saklamak mümkinçiligi bolmalydyr.

16. «Hasaplama resminamalary moduly» atly şu Talapnamalaryň 3-nji goşundysy hasaplamanýň taslama-çenlik resminamasyny (smeta) emele getirmek üçin niýetlenilip, bu modulyň beýleki maglumatlaryň binýatlary we maglumatnamalary bilen özara maglumat alyş-çalşygyny saklamak mümkinçiligi bolmalydyr.

17. Ulgamdaky daşky programma üpjünçilikleri birleşdirýän (integrirleýän) kiçi ulgamy aşakda görkezilen mümkinçilikleri goldamalydyr:

- 1) CSV, XLS/XLSX, XML, JSON, DBF formatda daşky ulgamlardan maglumatlary ýüklemek (importirlemek);
- 2) CSV, XLS/XLSX, JSON formatda maglumatlary çykarmak, DBF-faýly maglumatlary gaýtadan işlemek modulynda kabul edilen faýly çykarmak;
- 3) daşarky API-lerden maglumat almak mümkinçiligi;
- 4) API-niň kömegi bilen başga ulgamlara çäklendirilen şekilde maglumatlary bermek mümkinçiligi.

18. Seljeriş hasabatlaryny emele getirýän kiçi ulgamy aşakda görkezilen funksiýalary öz içinde saklamalydyr:

- 1) dürli derejeler boýunça saýlanylýan, toparlaşdyrylan hasabatlary emele getirmek;
- 2) hasabatda çykarylýan maglumatlaryň giňişleýin sanawyndan görkezijileri saýlamak;
- 3) hasabatdaky maglumatlaryň toparlaýyn düzümini we olaryň saýlaw şertlerini özbaşdak sazlap we kesgitläp bilmek;
- 4) maglumatlar binýadynda, ulanyjynyň döreden şahsy sazlamalaryny we maglumatlaryny üýtgedilmezden saklamak (funksiýanyň maksady - ulanyjy tarapyndan döredilen, ýöriteleşdirilen hasabatlarynyň gaýtadan ulanylyp bilinmegi);
- 5) berlen döwürler üçin hasabatlary emele getirmek we seljermek;
- 6) döredilen hasabatlary kagyz görterijisinde çap edip bilmek;
- 7) Microsoft Excel, Word bilen goldanylýan formatlarda hasabatlary çykarmak;
- 8) kabul edilen ýüz tutmalara laýyklykda olaryň hasabatlaryny döretmek;
- 9) taýýarlanan hasabatlary seljermek;
- 10) taýýarlanan hasabatlary elektron bukjasyňyň üsti bilen ibermek;
- 11) wagtyň döwürleýin sazlanýan aralyklary boýunça hasabatlary awtomatlaşdyrylan görnüşinde emele getirmek we ibermek.

19. Ulgamdaky maglumatlaryň kiçi ulgamy - Ulgamdaky maglumatlary girizmek we saklamak amallaryny dolandyrmak üçin niýetlenilip, ondaky maglumatlaryň ygtybarlylygy, goragy we bitewiligi doly üpjün edilen bolmalydyr. Her bir döwlet edarasynnda maglumatlaryň binýady özünde merkezleşdirilen bolmalydyr, ýagny ähli döwlet edarasyna degişli maglumatlar edaranyň çäginde ýerleşdirilen enjamlarda saklanymalydyr we olarda aşakdaky görkezilen faýllaryň görnüşleri (formatlary) gollanmalydyr:

1) sanly audioýazgylar (faýllaryň formatlary: BWF, FLAC, AIFF, MP3, Wave);

2) sanly wideoýazgylar (faýllaryň formatlary: AVI, MOV, WMV, MPEG 4, MPEG2, MXF, MKV);

3) sanly suratlar (faýllaryň formatlary: TIFF, JFIF, JPEG, DNG, PNG, JP2);

4) skanirlenen resminamalar (faýllaryň formatlary: TIFF, JP2, PNG, PDF/A, JFIF, JPEG, GIF, PDF/A-2);

5) geografiki ýazgylar (faýllaryň formatlary: Geo TIFF, GML, TIGER, KML, VPF, ESRI ARC/INFO, TerraGo Geospatial PDF, ESRI Shapefile, SDTS);

6) tekst resminamalary (faýllaryň formatlary: ASCII, Unicode, ODF, PDF/A-1, PDF/A-2, PDF, DOCX, DOC);

7) düzümlenilen maglumatlar (faýllaryň formatlary: CSV, ODS, ASCII, JSON, XML, MS Excel, Office, Open XML, XLS, EBCDIC).

IV bab. Ulgama bildirilýän umumy talaplar

20. Ulgamyň ygtybarlylygyna we işjeňligine bildirilýän talaplar:

1) Ulgamyň ähli enjamlary we Ulgam bilen işleşýän döwlet edarasynyň işgärleriniň kompýuter enjamlary üznüksiz elektrik ýmitlendirijisi bilen enjamlaşdyrylmalydyr;

2) Ulgamyň enjam we programma üpjünçilik ätiýaçlandyrmasy göz önünde tutulan bolmalydyr we onuň bir böleginiň hatardan çykan halatynda, doly işjeňlik ukybyny ýitirmeli däldir;

3) Ulgamyň işjeňliginiň üznüksizligi we durnuklylygy üpjün edilen bolmalydyr;

4) enjamlaryň we programma üpjünçiliginiň tehniki goldawy üpjün edilen bolmalydyr;

5) maglumatlary saklamak üçin aýratyn enjama maglumatlaryň ätiýaçlyk göçürmesiniň alynmasy üpjün edilen bolmalydyr;

6) Ulgamda tehniki serişdeler ulanylanda, hyzmat edilende we abatlyk işleri geçirilende, elektrik togunyň, elektromagnit şöhlelenmeleriniň täsirlerinden goranmak üçin howpsuzlyk boýunça talaplar üpjün edilmelidir;

7) maglumatlaryň saklanylýan möhleti - hemişelik bolup, ätiýaçlyk üçin maglumatlaryň göçürmesi iş gününüň ahyrynda amala aşyrylmalydyr we maglumatlaryň ýitirilen halatynda ätiýaçlyk üçin göçürmeden dikeltmek mümkinçiligi bolmalydyr;

8) Ulgam Pudagara elektron maglumat alyş-çalyş ulgamyna birikdirilmeli enjamlaryň serwer otagynda bildirilýän talaplara laýyk gelýän serwer otagynda gurnalmalydyr.

21. Ulgamyň howpsuzlygyna bildirilýän talaplar:

1) Ulgamdaky döwlet edarasynyň awtomatlaşdyrylan döwlet hyzmatlary bilen işlemek diňe ulgamda bellige alnan ulanyjylar üçin elýeterli bolmalydyr;

2) Ulgamyň ulanyjylarynyň autentifikasiýasy ulanyjynyň ady, paroly we zerurlyga görä goşmaça serişdeler köp faktorly autentifikasiýa we ş.m. boýunça amala aşyrylmalydyr;

3) Ulgamdaky maglumatlara we ýerine ýetirilýän funksional amallaryna elýeterlilik ýörite wezipe gözükdirijisi esasynda bellenen işgärlere berilmelidir;

4) ulanyjylaryň ulgamdaky üýtgeşmeleri gözden geçirmek we üýtgetmek bilen baglanyşykly hereketleri döwlet edarasynyň awtomatlaşdyrylan döwlet hyzmatlary, awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamynyň amallar žurnalynda bellige alynmalydyr;

5) Ulgamyň enjamlar we programma üpjünçilik toplumu taslamalaşdyrylanda we döredilende, Ulgamyň enjam-tehniki serişdeleriniň gurnamasynda, goýberiş-sazlaşygynda, ulanyşynda, hyzmat edilmeginde we abatlanymagynda, şol sanda elektrik ýimitlendirijileriniň, elektromagnit meýdanlarynyň, akustiki sesleriň we başga täsirlerinde goragy hem goşmak bilen howpsuzlyk boýunça talaplar üpjün edilmelidir, şeýle hem (zerur ýagdaýlarda) yşyklandyrmanyň, wibrasiýa we sesli agramlaryň rugsat berilýän derejeleri boýunça talaplar üpjün edilmelidir;

6) Ulgamyň enjamlar we programma üpjünçilik toplumynda ulanylýan enjamlar sertifikatlaşdyrylan bolmalydyr we Türkmenistanyň kanunçylygynyň talaplaryna laýyklykda enjamlaryň ulanylýan wagtynda, serwer we enjam otagynyň girelgelerinde elektromagnit karty arkaly enjamlaryň howpsuzlygyny we işgärleriň howpsuzlygyny üpjün etmelidir;

7) Ulgamyň programma-enjamlaýyn tehnikalary we serişdeleri sazlanýlanda, ulanylýanda, hyzmat edilende we abatlyk işleri geçirilende howpsuzlygy üpjün etmek boýunça talaplar, degişli enjamlary we serişdeleri ulanyş hakyndaky tehniki resminamalarynda beýan edilmelidir;

8) döwlet maglumatlar ulgamlarynyň maglumatlar binýadyndaky bar bolan maglumatlaryň goragynyň üpjün edilmegi, Türkmenistanyň kanunçylygynyň talaplaryna laýyk gelmelidir;

9) Ulgamdaky şahsy maglumatlaryň howpsuzlygynyň we goragynyň üpjün edilmegi, Türkmenistanyň kanunçylygynyň talaplaryna laýyk gelmelidir;

10) ulanyjylaryň kompýuterleri, Ulgam bilen arabaglanyşygy diňe şifrlenlen, goralan protokollaryň üsti bilen amala aşyrylmalydyr;

11) Ulgam ulanyşa tabşyrylmazdan öň Ulgamyň howpsuzlygynyň garaşsyz auditini geçirmelidir;

12) Ulgam daşky ulgamlardan bölünmelidir, diňe guramanyň içki ýerli ulgamynda we Türkmenistanyň çäginde ýerleşen Internet ulanyjylaryna elýeterli bolmalydyr;

13) döwlet edarasynyň ulgamy gelejekde PEMU bilen integrirlemek üçin, howpsuzlyk serweriniň gurnalmagyny göz önünde tutmalydyr, ulgamyň maglumat goragy programma-enjamlaýyn üpjün edilip, olaryň ygtyýarnamalarynyň hereket edýän möhleti işjeň ýagdaýda bolmalydyr;

14) “Firewall” gorag enjamlarynyň kömegi bilen Ulgamyň goragyny üpjün etmek zerurdyr we olaryň ygtyýarnamalarynyň, goldawynyň (end of life) hereket edýän möhleti işjeň ýagdaýda bolmalydyr;

15) döwlet edarasy Ulgamda öz garamagyndaky edaralarynyň maglumat binýatларыnyň birikdirmesinde internet tor ulgamynyň peýdalanylmagy gadagan edilmelidir, şeýle-de ähli birikmeler şifrlenlen usulda amala aşyrylyp hökmany ýagdaýda programma-enjamlaýyn goralan bolmalydyr;

16) Ulgamda simsiz birikmeleri (Wi-Fi, Bluetooth we ş.m.) we Internet tor ulgamlary peýdalanylmalı däl;dir;

17) döwlet edarasy Ulgamda öz garamagyndaky edaralarynyň arasyndaky maglumat binýatларыnyň birikmelerinde ulanylýan tor ulgamynyň işjeňligini, maglumat binýadyndan peýdalanylýan ulanyjylaryň hereketlerini gözegçilik etmek üçin we Ulgama birugsat birikmeleri ýüze çykarmak we aradan aýyrmak üçin hökmany ýagdaýda gözegçilik merkezleri üpjün edilmelidir;

18) Ulgamyň ähli bölekleri (serwer enjamlary) ýurduň çäginde ýerleşdirilmelidir hem-de Ulgamda peýdalanyljak her bir enjam sertifikatlaşdyrylan we işjeň ýagdaýyndaky ygtyýarnamaly bolmalydyr;

19) Ulgamyň enjamlaryna we programma üpjünçiliklerine birugsat aralaşmak, ony hatardan çykarmak we ş.m. ýaramaz täsirli synansyklary ýüze çykarmak, seljermek, gözegçilik etmek we olaryň önüni almak maksady bilen IPS (Intrusion Prevention System), SIEM (Security Information and Event Management) görnüşli gorag programma ulgamlary gurnalmarydyr;

20) Ulgamyň toruna birikdirilýän enjamlaryň hasabyny ýöretmek we MAC adresi boýunça rugsat edilmedik enjamlara tora birikmegi gadagan edilmelidir.

22. Maglumatlaryň birugsat elýeterliliginiň goralmagyna bildirilýän talaplar aşakdakylardan ybarat:

1) döwlet edarasynyň Ulgamynyň awtomatlaşdyrylan döwlet hyzmatларыny ýerine ýetirmek üçin guralan programma üpjünçiligine ulanyjy (döwlet hyzmatларыny ýerine ýetiriji işgär) tarapyndan programma üpjünçiligine girmek, köp faktorly barlagynyň (autentifikasiýanyň) üsti bilen amala aşyrylmalydyr (parol+token, smart-karta we ş.m.), onuň bu Ulgama elýeterlilik hukugy barabarlanmalydyr (identifikasiýa geçirilmeli). Ulgama elýeterlilik bilen baglanyşykly işgärleriň hereketleri amallaryň ulgamlaryň žurnalyna geçirilmelidir, we elýeterlilik hukugyny bellige almak ulgamyň administratory tarapyndan amala aşyrylmalydyr, ulgamda ulanyjy tarapyndan açarsözünü (parolyny) çalyşmak mümkinçiligi göz önünde tutulan bolmalydyr;

2) döwlet edarasynyň ulgamyna elýeterlilik bilen baglanyşykly işgärleriň hereketleri, maglumatlar binýadynyň amallar žurnalyna geçirilmelidir. Ulgamdaky maglumatlara elýeterlilik hukugynyň bellige alynyşy, döwlet edarasynyň ulgamynyň administratory tarapyndan amala aşyrylmalydyr;

3) birugsat elýeterlilikden maglumatlary goramak üçin ýöriteleşdirilen programma üpjünçiligi bolmalydyr. Mundan başga-da, ähli ulanyjylaryň iş enjamlary (kompýuterler, planşetler we ş.m) we administratoryň iş enjamlary (kompýuterler, serwerler) hökmany ýagdaýda antiwiruslar we kiberhüjümlere garşy programma-enjamlaýyn ulgamlar bilen goragy üpjün edilmelidir;

4) Ulgamda, ulanyjylaryň kompýuterlerine daşky maglumat saklaýjy enjamlary (USB, HDD, flash drive we ş.m.) birikdirip ulanmak, kompýuterlere özbaşdak goşmaça programma üpjünçiligini gurnamak ýaly hereketler tehniki serişdeleriň we usullaryň kömegi bilen gadagan edilmelidir. Ulgama degişli ähli kompýuterleriň we enjamlaryň simsiz aragatnaşyk interfeýslary (Wi-Fi, Bluetooth) bolmagy rugsat berilmeli däldir;

5) maglumatlaryň birugsat elýeterligine we birugsat ulanylmagyna garşy goragy aşakdaky görkezilen çäreler arkaly üpjün edilmelidir:

a) ulanyjynyň tehniki enjamlarynda (kompýuterler, planşetler we ş.m) tassyklanmasyny geçirmek (autentifikasiýasy);

b) ulanyjynyň Ulgamda tassyklanmasy geçirmek (autentifikasiýasy);

ç) ulanyjynyň barabarlanmagynyň (identifikasiýasy) we hakykylygynyň barlanmagyny-autentifikatiýasyny dolandyrmak;

d) ulanyjynyň açarsözleriniň (parollarynyň) belli bir möhletden soň täzelenilip durulmagyny talap etmek;

e) Ulgama zyýan ýetirip biljek kiberhüjümlerden goralmagyny üpjün edýän tehnologiýalary we usullary ulanmak.

23. Ulgamdaky tehniki enjamlaryň goragyna bildirilýän talaplar:

1) maglumatlary saklaýan, dolandyryýan we işläp taýýarlaýan stasionar (gozgalmaýan) tehniki enjamlary ýörite kesgitlenen tehniki otaglarda hemişelik esasynda ýerleşdirmek, şeýle hem olaryň üznüksiz işjeňligini üpjün ediji programma üpjünçiliklerine, goşmaça tehniki enjamlaryna, tehniki otaglaryna ygtyýarlylygy bar bolan hünärmenleriň (administratorlaryň) ygtyýarlyklaryny barlamak, tassyklamak we olaryň birugsat ulanylmagynyň önüni almak boýunça serişdeleri ulanmak arkaly (meselem: biometriýa, ygtyýarlyk plastik giriş kartalary we ş.m) berk gözegçilikde saklanylýan elýeterlilik bolmalydyr;

2) Ulgamyň tehniki enjamlarynyň, maglumatlary goraýyş enjamlarynyň, olaryň kadaly işlemegini üpjün ediji enjamlarynyň, tehniki otaglarynyň, maglumatlary gaýtadan işleýän enjamlarynyň birugsat ulanylmagyna we fiziki elýeterlilikine ýol berilmezliginiň gözegçiligi üpjün edilmelidir we dolandyrylmalydyr;

3) maglumatlary çykaryjy (görkeziji) tehniki enjamlaryň ýerleşdirilmegini, maglumatlaryň birugsat gözden geçirmäge ýol berilmez ýaly edip amala aşyrmalydyr.

§1. Ulgamyň aragatnaşyk serişdeleriniň we onuň maglumatlarynyň goragyna bildirilýän talaplar

24. Ulgamyň maglumat howpsuzlygy boýunça, onuň elektron maglumatlaryny gaýtadan işlemek hem-de dolandyrmak boýunça aşakdaky wezipeler göz önünde tutulmalydyr:

1) maglumatlaryň goragyny üpjün etmek, şiflemegiň ýoly bilen, aýan edilmeginden, üýtgedilmeginden we gözegçilikde saklanylýan zolagyň çäklerinden daşary çykyşy bar bolan aragatnaşyk kanallary boýunça, şol sanda aragatnaşygyň simsiz kanallary boýunça, berlen wagtynda (berilmäge taýýarlanylanda) mejburi

berilmeginden (galp maglumatlary girizmek) maglumatlaryň goragyny üpjün etmek;

2) ulgamlaryň birikmeleriniň asyl nusgalygyny (özara täsir edýän seanslary), şol sanda ulgamlaryň enjamlaryň we serwisleriň çalşyrylmagyndan goramak üçin asyl nusgalygyny üpjün etmek;

3) şahsy elektron bukjasy ulanmagyň ýoly bilen bir ulanyjynyň beýleki bir ulanyja maglumatlary ibermegi inkär etmek mümkinçiligini aradan aýyrmak;

4) şahsy elektron bukjasy ulanmagyň ýoly bilen bir ulanyjynyň beýleki bir ulanyjydan maglumatlary almagy inkär etmek mümkinçiligini aradan aýyrmak;

5) maglumatlary gaýtadan ulanmagyň dowamynda üýtgedilmäge degişli däl arhiw faýllaryny goramak, maglumatlary goraýyş serişdelerini sazlamagyň görkezijilerini we başga maglumatlary goramak;

6) elektron maglumat ulgamyny segmentirmek we elektron maglumat ulgamynyň segmentleriniň daşky gurşawynyň (perimetrleriniň) goragyny üpjün etmek;

7) elektron maglumat ulgamynyň näsazlygyna gönükdirilen howplaryndan goramak;

8) elektron maglumat ulgamy we onuň beýleki elektron maglumat ulgamlary bilen özara täsirini goramak;

9) olaryň tamamlanmagy boýunça ýa-da operator tarapyndan berilýän ulgamlaryň birikmeleriň işjeň dälliginiň wagtlaýyn aralygynyň geçmegi boýunça ulgamlaryň birikmeleri bes etmek.

§2. Maglumatlaryň goragynyň gözegçiligine we seljerilmegine bildirilýän talaplar

25. Maglumatlaryň goragynyň gözegçiligi we seljerilmegi aşakda görkezilen talaplaryň esasynda ýerine ýetirilmeli:

1) elektron maglumat ulgamynyň gowşaklyklaryny kesgitlemek, seljermek we täze ýüze çykarylan gowşaklyklary tiz wagtda aradan aýyrmak;

2) programma üpjünçiliginiň täzelenmeleriniň öz wagtynda gurnalmagyna, şol sanda maglumatlary goraýyş serişdeleriniň programma üpjünçiliginiň täzelenmegine gözegçilik etmek;

3) programma üpjünçiliginiň we maglumatlary goraýyş serişdeleriniň işe ukyplylygyna, işlemegini sazlamagyň we dogrulygynyň görkezijilerine gözegçilik etmek;

4) tehniki enjamlaryň, programma üpjünçiliginiň we maglumatlary goraýyş serişdeleriniň düzümine gözegçilik etmek;

5) ulanyjylaryň hasaba alyş ýazgylaryny açmagyň we aýyrmagyň, elýeterliligi çäklendirmeginiň düzgünleriniň ýerine ýetirilmegine hem-de elektron maglumat ulgamynda ulanyjylaryň ygtyýarlyklaryna gözegçilik etmek;

6) Ulgamyň kiçi ulgamlarynda açarsözleri ulanylanda, girizilen açarsözleriniň gizlinligini ýörite belli bir nyşanlar bilen gizlemek arkaly üpjün etmek.

§3. Ulgamyň tehniki enjamlaryna we programma üpjünçiliklerine bildirilýän umumy talaplar

26. Tehniki enjamlaryna we programma üpjünçiliklerine bildirilýän umumy talaplar aşakdakylardan ybarat:

- 1) Ulgamyň işini awtomatik ýagdaýda dikeltmek;
- 2) takyk wagtyň serweri bilen gurnalan sagatlaryň awtomatik sinhronizasiýasynyň mümkinçiligini üpjün etmek;
- 3) programma üpjünçilikleriniň enjamlaryny bilkastlaýyn we tötänleýin üýtgetmelere garşy gorag derejesini üpjün etmek;
- 4) ýazgy edilen maglumatlaryň üýtgedilmegine ýol bermezlik mümkinçiligini üpjün etmek;
- 5) maglumatyň islendik görnüşde (bilkastlaýyn, tötänleýin we ş.m.) pozulmagyna ýol bermezlik mümkinçiligini üpjün etmek;
- 6) öňünden gurnalan programma üpjünçiliginiň toplumyna ygtyýarlylyk hukugynyň çäklendirilmegini üpjün etmek;
- 7) Ulgamyň gözegçiliginiň amala aşyrylmagyny üpjün etmek.

27. Ulgamyň üýtgetmelerine we kämilleşdirilmegine bildirilýän talaplar:

- 1) Ulgamyň çeýeligi, funksional mümkinçilikleriniň giňeldilmegini üpjün etmelidir;
- 2) Ulgamyň çeýeligi, gurluşyny bozmazdan täze aýratynlyklaryň, obýektleriň goşulmagyna ygtyýar bermek ukyby bilen kesgitlenmelidir;
- 3) häzirki zaman integrasiýa tehnologiýalaryny ulanmagyň hasabyna, ony düýpgöter gaýtadan işlemesiz, Ulgamyň gelejekki ösüşini üpjün etmäge mümkinçilik berýän çözgütlerini ulanmalydyr;
- 4) Ulgamda maglumatlaryň, ýerine ýetirilýän amallaryň köpelmegi esasynda kiçi ulgamlaryň göwrümlerini giňeltmek, kämilleşdirmek we ulanyjylaryň sanyny artdyrmak mümkinçiligi göz önünde tutulmalydyr;
- 5) Ulgamyň täze funksiýalaryny girizmek ýa-da döwrebaplaşdyrmak arkaly onuň işjeňliginiň göwrümini giňeltmek we kämilleşdirmek mümkinçiligi üpjün edilmelidir;
- 6) Ulgamyň gelejekde PEMU bilen integrasiýasy göz önünde tutulmalydyr.

§4. Interfeýse bildirilýän talaplar

28. Kiçi ulgamlaryň interfeýsi ykdysady talaplara laýyk gelmelidir we esasy funksiýalara we amallara elýeterligi üpjün etmelidir.

Interfeýs düşnükli we elýeterli bolmalydyr, grafiki elementleri bilen aşa köp doldurylmaly däldir we syçanjyk hem-de ş.m. periferiýa enjamlary arkaly dolandyrmak mümkinçiligi üpjün edilen bolmalydyr. Ulgamyň dolandyrylmagy monitordaky menýulary, düwmeleri, nyşanlary we beýleki elementleri ulanmak arkaly amala aşyrylmalydyr.

Ulanýjynyň interfeýsiniň görnüşi ýeke-täk grafiki dizaýnda bolup, dolandyryşyň we nawigasiýanyň esasy böleklerini birmeňzeş görnüşinde

ýerleşdirmek arkaly amala aşyrylmalydyr. Amalary bellemek üçin birmeňzeş grafiki nyşanlar, düwmeler we beýleki dolandyryjy (nawigasiýa) elementleri ulanylmalydyr.

29. Kiçi ulgamlara ulanyjylar tarapyndan baglanmak ulanyjy-serwer arhitekturasy arkaly web interfeýsini (içerki ulgamdaky web sahypasy) üsti bilen amala aşyrmak mümkinçiligi döredilen bolmalydyr.

§5. Subýektiň obýekte bolan ygtyýarlylygynyň dolandyrmasyna bildirilýän talaplar

30. Ygtyýarlylygynyň dolandyrmasyna bildirilýän talaplar aşakdakylardan ybaratdyr:

1) ulanyjylaryň hasaba alyş ýazgylaryny, şol sanda daşky ulanyjylaryň hasaba alyş ýazgylaryny dolandyrmak (döretmek, işjeňleşdirmek, blokirlmek we aýyrmak);

2) wezipeleriň usulyýeti, görnüşleri (gözden geçirmek, redaktirlmek) we elýeterligi çäklendirmegiň düzgünlerini ýerine ýetirmek;

3) elektron maglumatlar ulgamynyň ulanyjylaryň dürli derejeleri üçin, şeýle hem olaryň ygtyýarlyklaryna laýyklykda derejeleriň içinde ygtyýarlyklary bölmek.

31. Kiçi ulgamlaryň işlemegini üpjün edýän ulanyjylara, administratorlara we hünärmenlere minimal zerur bolan hukuklary we ileri tutulmalaryň belenilmegi aşakdaky talaplara laýyk gelmelidir:

1) ulanyjylary ol ýa-da beýleki derejä degişli etmek;

2) ulanyjylaryň wezipelerini, toparlaryny we elýeterlilik hukuklaryny bellemek;

3) ulanyja berilýän hukuklara laýyklykda, ulanyjy üçin ulgamyň elýeterli bölümlerini/funksiýalaryny görkezmek.

32. Ulgamda ulanyjynyň hereketlerini resminamalaşdyrmak, şol sanda bellige almak aşakda görkezilen tertipde amala aşyrylmalydyr:

1) kiçi ulgamlara girilende ulanyjynyň adyny bellige almak;

2) işiň dowamlylygynyň senesini we wagtyny bellige almak (başlanmagy/tamamlanmagy);

3) maglumatlary goşmagyň, redaktirlmegiň, aýyrmagyň faktorlaryny bellige almak;

4) ulanyjylaryň hereketleriniň resminamalaşdyrylmagyny žurnalyň faýlynda (log-faýlda) bellige almak.

§6. Elektron maglumatlar ulgamynyň we maglumatlaryň bitewiligini üpjün etmek

33. Elektron maglumatlar ulgamynyň we maglumatlaryň bitewiligini üpjün etmek aşakdaky talaplara laýyk gelmelidir:

1) programma üpjünçiliginiň bitewiligine gözegçilik etmek, şol sanda maglumatlary gorýan serişdeleriň programma üpjünçiliginiň bitewiligine gözegçilik etmek;

2) maglumatlary goramak serişdeleriniň programma üpjünçiligini, şol sanda adaty däl ýagdaýlar ýüze çykanda programma üpjünçiligini dikeltmegiň mümkinçiligini üpjün etmek;

3) elektron maglumatlar ulgamyna soralmadyk elektron habarlarynyň (hatlaryň, resminamalaryň) we maglumatlar ulgamynyň işlemegine degişli bolmaýan (spamdan goramak) başga maglumatlaryň gelip gowuşmagyny ýüze çykarmak we tiz wagtda aradan aýyrmak.

§7. Tehnologik heläkçilik ýagdaýlarynda elektron maglumatlaryň abatlygynyň saklanmagyna bildirilýän talaplar

34. Şu aşakdaky tehnologik heläkçilik ýagdaýlarynda elektron maglumatlaryň abatlygy üpjün edilmelidir:

1) enjamlaryň ýa-da programma üpjünçiliginiň bökdençligi ýa-da hatardan çykan ýagdaýynda;

2) Ulgamyň kommunikasiýa enjamlarynyň bökdençligi ýa-da hatardan çykan ýagdaýynda;

3) elektrik togunyň üpjünçiliginiň duýdansyz öçmegi.

35. Ulgamdaky elektron maglumatlaryň abatlygyny üpjün etmek üçin şu aşakdaky çäreler göz önünde tutulmalydyr:

1) aýryp saklamagyň mümkinçiligi bilen Ulgamyň düzüm bölekleriniň ätiýaçlyk göçürilmesiniň görkezijilerini sazlamak;

2) ätiýaçlyk göçürmelerini dolandyrmak we hasaba almak;

3) işlemeginiň hasaplaýyş-amallar gurşawynyň programma-enjamlarynyň bökdençliklerinde maglumatlaryň gapma-garşylyksyz ýagdaýyna dikeltmek;

4) programma-enjamlaýyn ulgamyň işjeňliginde ýüze çykan bökdençliklerde, maglumatlary gapma-garşylyksyz ýagdaýyna dikeltmek.

36. Hünärmenleriň ýalňyş amallaryndan goramak olaryň ygtyýarlylygynyň derejesine laýyklykda elektron maglumatlara elýeterlilik hukuklaryny dolandyryş serişdeleriň kömegi bilen üpjün edilmelidir.

37. Ygtyýarlykly hünärmenleriň ýalňyş amallarynyň netijesinde ýitirilen elektron maglumatlaryň dikeldilmegini üpjün etmek üçin, ätiýaçlyk göçürmeleriniň birnäçe görnüşlerini saklamak bilen ulgamyň ähli elektron maglumatlarynyň ätiýaçlyk göçürmesi her iş gününüň ahyrynda alnyp durulmalydyr.

38. Enjamlaryň bökdençliklerinden soňra, ýokary elýeterligini we dikeldilmegini üpjün etmek üçin kiçi ulgamlarda, azyndan iki sany parallel işleýän uzellerden ybarat bolan, boýun gaçyrmasyyna durnukly çözüdi ulanylmalydyr.

V bap. Elektron maglumatlar üpjünçiligiň görnüşlerine bildirilýän talaplar

39. Elektron maglumatlar üpjünçiliginiň görnüşleri şu aşakdaky görkezilen talaplara laýyk üpjün edilmelidir:

1) elektron maglumatlaryň bitewiligini üpjün etmek üçin EMBDU-da gurnalan mehanizmler ulanylmalydyr;

2) EMBDU serişdeleri, şeýle hem ulanylýan amallar ulgamlarynyň serişdeleri Ulgamda gaýtadan işlenilýän elektron maglumatlaryň resminamalaşdyrylmagyny we teswirnamalaşdyrylmagyny üpjün etmelidir;

3) elektron maglumatlara elýeterlik diňe ygtyýarlyk berlen ulanyjylara, olaryň gulluk ygtyýarlyklaryny, şeýle hem soralyan maglumatlaryň derejesini nazara almak bilen berilmelidir;

4) Ulgam, ýanaşyk ulgamlardan alynýan elektron maglumatlaryna bir manyda düşünilmeginiň maksady bilen, ýanaşyk ulgamlarynyň zerur klassifikatorlaryny goldamalydyr.

40. Lingwistika üpjünçiligi şu aşakdaky görkezilen tertipde ýerine ýetirilmelidir:

1) kiçi ulgamda ulanylýan islendik elektron maglumatlary beýan etmek üçin dil serişdeleri, ýagny ulanyjylara habarlary döwlet dilinde berilmelidir;

2) ulanyjynyň kiçi ulgamlar bilen özara maglumat alyş-çalyşygy döwlet dilinde amala aşyrylmalydyr;

3) döwlet hyzmatynyň netijesi döwlet dilinde beýan edilmelidir;

4) ol ýa-da beýleki wezipe üçin programmalaşdyrmagyň anyk dilini saýlamak tehniki we häzirki zaman döwrebap talaplara laýyk gelmelidir;

5) dolandyryş obýektleriniň häsiýetnamalary we görkezijileri elektron maglumatlaryň binýadyna girizmek üçin elektron görnüşinde emele getirilip berilmelidir;

6) ulanyjynyň interfeýsi grafiki görnüşde bolmalydyr we ondaky hereketlendirme syçanjygyň manipulyatorynyň üsti bilen amala aşyrylmalydyr.

41. Ulgamyň programma üpjünçilikleri aşakdaky talaplara laýyk üpjün edilmelidir:

1) Ulgamyň API-synyň resminamalaşdyrylmagyna esaslanýan beýleki ulgamlar bilen özara birikmede, aýyk standartlarynyň ulanylmagy üpjün edilen bolmalydyr;

2) Ulgamdaky döwlet edarasynyň awtomatlaşdyrylan döwlet hyzmatlarynyň programma üpjünçiligi Windows, Linux ýa-da freeBSD serwer amallar ulgamynda ornaşdyrylmalydyr;

3) Ulgam işlenip taýýarlanylanda, soňky kämilleşdirilmesinde we goşmaça kiçi ulgamlar işlenip taýýarlanylanda döwlet edarasynyň elektron maglumatlar ulgamynyň maksatnamalaryndaky aýratynlyklaryny nazara almalydyr. Zerur ýagdaýda ulgam döwlet edarasynyň bar bolan awtomatlaşdyrylan ulgamlary bilen utgaşdyrylmalydyr.

42. Ulgamyň enjamlarynyň görkezijilerine bildirilýän minimal talaplar «Tehniki üpjünçiligi» atly şu Talapnamalaryň 4-nji goşundysynda görkezilýär.

43. Ulgamyň işjeňligini üpjün etmegiň talaplary «Guramaçylyk taýdan üpjünçiligi» atly şu Talapnamalaryň 5-nji goşundysynda görkezilýär we oňa döwlet edarasynyň gurluş bölümçeleri gatnaşmalydyr.

VI bap. Ulgamyň tehniki-synagyny geçirmek we kabul etmek

44. Ulgamyň tehniki-synagyny geçirmek we kabul etmek «Ulgamyň tehniki-synagyny geçirmek we kabul etmek» atly şu Talapnamanyň 6-njy goşundysyna laýyklykda geçirilýär.

45. Deslapky tehniki-synaglary geçirmekden öň Ulgamy herekete girizmäge taýýarlamak boýunça çäreleri geçirmek we deslapky tehniki-synaglar ornaşdyrylýan Ulgamyň işe ukyplylygyny, ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synagynyň kabul edilmeginiň mümkinçiliklerini kesgitlemek zerurdyr.

46. Deslapky tehniki-synaglar şu aşakdakylary öz içine alýar:

- 1) tehniki-synaglaryň usulyýetini işläp taýýarlamak;
- 2) Ulgamy tehniki-synagdan geçirmek;
- 3) ýüze çykarylan kemçilikleri aradan aýyrmak we Ulgamyň işjeňligini doly ýola goýmak.

47. Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synag Ulgamyň hünärmenleriniň, Ulgam bilen işlemäge we onuň doly derejede ulanyşa geçmäge taýýardygy anyklamak maksady bilen geçirilmelidir. Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synag geçirilýän wagtynda tehniki-synagy geçirmek we netijesini bellige almak žurnaly ýöredilmelidir we onda ulgamyň işjeňligindäki anyklanan ýalňyşlyklar bellige alynmalydyr hem-de düzedilmelidir.

48. Ulgamyň kabul ediş tehniki-synagy şu babyň kadalaryna laýyk geçirilmelidir. Jemleýji tehniki-synaglarynyň netijeleri esasynda Ulgamyň hemişelik doly ulanyşa girizilmäge taýýardygy barada çözüň kabul edilýär we ol Ulgamyň ulanyşa goýberilmeginiň kabul ediş delilnamasy bilen resmileşdirilýär.

VII bap. Ulgamyň resminamalaşdyrmagyna bildirilýän talap

49. Ulgam işlenilip taýýarlanylanda, ornaşdyrylanda we ulanylanda şu aşakdaky resminamalar resmileşdirilmelidir:

- 1) işçi resminamalary:
 - a) elektron maglumatlaryň gurluşynyň beýany;
 - b) seýrek ulanylýan elektron maglumatlarynyň ýa-da häsiýetnamalarynyň beýany;
 - ç) programma üpjünçiligini ýazyjy hünärmeniň, ulanyjynyň we Ulgam administratorynyň gollanmasy;
 - d) beýleki ulgamlar bilen özara gatnaşyk saklamak üçin API resminamalary.
- 2) guramaçylyk resminamalary:
 - a) deslapky tehniki-synaglaryň maksatnamasy;
 - b) deslapky tehniki-synaglar barada hasabat;
 - ç) kabul ediş toparyny döretmek barada buýruk;
 - d) tehniki-synaglary geçirmegiň teswirnamalary;
 - e) tehniki-synaglaryň netijesi boýunça hasabat;
 - ä) tehniki-synaglaryň netijesiniň kabul ediş delilnamasy;
 - f) elektron maglumatlaryň kabul ediş delilnamasy;
 - g) Ulgamyň we onuň ähli bölümleriniň başlangyç kodlarynyň resminamalary.

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalara 1-nji goşundy

Arza moduly

XX	XXXXXX	XX	XX	XXXX
nomenklatura belgisi	bellige alyş belgisi tertip boýunça	güni	aýy	ýyly

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalara 2-nji goşundy

Ylaşmak moduly

Resminamanyň ady	Ylaşdyryjy bölümçe	Ylaşdyryan adamyň wezipesi	Ylaşmak üçin wagt
Buýruk			
Taslama resminamasy			
Ylaşyk resminamasy			
Teswirnama			
Delilnama			
Şertnama			

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalara 3-nji goşundy

Hasaplama resminamalary moduly

Bölegi	Çeşmesi
Hasaplama wezipeleri	Maglumatnama
Bahasy	Maglumatnama
Ölçeg birlikleri	Maglumatnamada öňünden kesgitlenilen (bir üýtgemeyän birlik) ýa-da göz önünde tutulan (birnäçe dürli birlikler)
Mukdary	Berilýän görkeziji
Koeffisiýent	Maglumatnamada öňünden kesgitlenilen (bir sany üýtgemeyän koeffisiýent) ýa-da göz önünde tutulan (birnäçe koeffisiýent)

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalara 4-nji goşundy

Tehniki üpjünçilik

	Tehniki enjamlaryna bildirilýän talaplar:
Serwer enjamlarynyň iň kiçi konfigurasiýasy	<p>Processor: 6 ýadroly, 12M Keş, 2.66 GHz Operativ ýady 16 Gb; Gaty disk 1024GB; Operasion ulgamy: Ubuntu 20.04 LTS; EMBDU goldawly; Ätiýaçlyk göçüriji serişdeler; TCP/IP teswirnamasy boýunça birikmesini üpjün edýän aragatnaşyk liniýasy.</p>
Ulanyjylaryň iş kompýuterleriniň iň kiçi konfigurasiýasy	<p>Processor – core i3; Operativ ýady – 16 Gb; Operasion ulgamy – Windows 10; Gaty diskde erkin giňişlik azyndan 512 Gb; TCP/IP teswirnamasy boýunça birikmesini üpjün edýän aragatnaşyk liniýasy;</p>
PEMU bilen geljekde integrasiýasynyň howpsuzlyk serweriniň iň kiçi konfigurasiýasy	<p>Processor 64-bit, 12 ýadroly, AES-NI goldawly; Operativ ýady 32 GB; Gaty disk 4 T6 RAID1; Elektron maglumat ulgamlaryn interfeýsler 1Gbit; Serweriň ätiýaçlanmasyny üpjün etmek 1+1.</p>
Goşmaça	Microsoft Office

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalara 5-nji goşundy

Guramaçylyk taýdan üpjünçiligi

№	Döwlet edarasynyň ady	Borçlary
1		Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamyny ornaşdyrmak boýunça çäreleri guramak
2		Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamyny işe girizmek, gurnamak we sazlamak
3		Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamynyň serwerleri we onuň maglumatlar binýady, ýerli korporatiw toryny goldamaklygyny üpjün etmek
4		Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamyndaky elektron maglumatlaryň goragyny üpjün etmek, ulanyjylaryň bellige alyşyny sanksiýalaşdyrmak we ulganda ileri tutulmalary bermek
5		Döwlet hyzmatynyň görnüşine laýyklykda işleri ýerine ýetirmek
6		Kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenen tertipde döwlet edarasynyň işgärleriniň okadylmagyny we hünärini kämilleşdirmegini guramak.

Awtomatlaşdyrylan elektron maglumat binýatlar ulgamy hakyndaky bir bitewi tehniki talapnamalara 6-njy goşundy

Ulgamyň tehniki-synagyny geçirmek we kabul etmek

Tehniki-synaglaryň görnüşi	Geçirilmeli möhleti (takmynan)	Tehniki-synag geçirýän döwlet edarasy	Tehniki-synaglary resmileşdirmegiň namalary
Deslapky tehniki-synaglar	1 hepde	Döwlet edarasy	Deslapky synaglary geçirmegiň teswirnamalary
Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synag	12 hepde	Döwlet edarasy	1. Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synagyň maksatnamasy
			2. Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synagy geçirmek we netijesini bellige almak žurnaly
			3. Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synagy geçirmegiň teswirnamasy
			4. Ulanyşyň dowamyndaky tehniki-synagyň tamamlanmagynyň delilnamasy
			5. Kabul ediş tehniki-synaglara rugsat beriji resminamalar
Kabul ediş tehniki-synaglary	2 hepde	Döwlet edarasy	1. Kabul ediş tehniki-synaglaryň maksatnamasy
			2. Kabul ediş tehniki-synaglaryň teswirnamasy
			3. Doly derejede taýýarlanylýan Ulgamyň ulanyşa goýberilmeginiň kabul ediş delilnamasy